Puspa Shrestha

Best Quality Resource Site for Class 11 And 12 Students
(Based on Updated Curriculum 2077)

Puspa Shrestha
Best Quality Resource Site for Class 11 And 12 Students (Based on Updated Curriculum 2077)
puspas.com.np
PDF
PDF Collections
Notes
Books
Model Questions

This PDF was downloaded from

puspas.com.np

Visit our website for more materials.

puspas.com.np

Follow us on:

AR Dinesh puspas.com.np Puspa Shrestha

पाठ ७

हामीलाई बोलाउँछन् हिमचुली

राष्ट्रकवि माधवप्रसाद घिमिरे

हामीलाई बोलाउँछन् हिमचुली राम्रा
उकालीमा उचालिन्छन् हल्का पाइला हाम्रा ।
उकालीको चिसो पानी अँजुलीले खाउँला
देउरालीको बिसौनीमा सुसेलीले गाउँला
वनभित्र ढुङ्गामाथि गाउलिन् गोठालिनी
गाईलाई बोलाउलिन् लाला, ओदी, निनी !
उनी सोध्लिन् हामीलाई कहाँ जाने दाइ
भन्नुपर्ला हिमालको बुटी खोज्नलाई
डोरेटामा कस्तूरीले तिरिन च्यापी हेर्लान्
पातपातै चरा नाच्ने पातलले घेर्लान् ।
टाकुरामा कुहिराको दौडादौडी होला
लेकदेखि इन्द्रनीले वनबैँसी छोला
भेडा चर्लान् निगालाको टुप्पा हिलाएर
चम्री चर्लान् चमरको झुपा झुलाएर ।
मग मग बुकी फूलको वासनाले ढाक्ला
उत्तरमा झुक्ने धुपी उत्तरैमा डाक्ला
नागियुँमा उक्लियौँला नेटो काटी आफैँ
जहाँबाट प्वाँख खोल्छ नउरङ्गे डाँफे ।
हाम्रो होला राती राती ओडारमा वास
जहाँबाट फुटी आउँछ कस्तूरीको बास

भेट हुने छैनन् अब मान्छे कोही पनि
खालि बज्ला पहरामा छहराको ध्वनि ।

छङ्गाछुर भिरैभिर तलतिर होला
हावा आफैँ हराएर खगरमा होला
हामी खाउँला सामलतुमल झारझुर पारी
एकै बाजि फर्की हेरी जाउँला माया मारी ।

हिउँ बगी बगी हाम्रो बाटो रोकिदेला
विष लागी लागी सारा सास रोकिदेला
अघि बढौँ पाइलैपिच्छे मुटु हाम्रो हान्छ
पछि फर्कूँ यतिन्जेलको दुःखै खेर जान्छ ।

कल्ले आई हेर्छ हिउँमा पाइलाको छाप
के हिँडेछौँ नगरेर आफ्नो नापजाप
जो उठायौँ पाइला यो सो उठाइहाल्यौँ
ज्यान जोखिमको बाजी थाप्नु थापिहाल्यौँ ।

मर्नैपर्छ भने पनि पर पुगी मरौँ ।
नझुक्ने यो हिमालमा किन झुकी मरौँ
जति चढ्यो उति बाँकी हिमचुली शिखर
नदेखेको कुरा हेर्ने हामीलाई रहर ।

शब्दभण्डार

१. शब्दकोशको सहायता लिई दिइएका शब्द र अर्थबिच जोडा मिलाउनुहोस् :

शब्द	**अर्थ**
तिरिन	अन्न आदि खाने कुरा
डोरेटो	वर्षभरिमा नौ महिना हिउँले ढाकिने ठाउँ

निनी	आवाज
पातल	ज्यादै अग्लो र विकट खालको भिर वा पहरो
बुकी	चौँरी गाई चर्ने ठाउँ
नागियुँ	हिमाली भेगमा पाइने झारविशेष
छङ्गाछुर	सधैँ हराभरा भइरहने लेकको सेपिलो एवम् घना जङ्गल
खगर	देउराली
सामलतुमल	घाँस, पराल आदिको थोरै अंश
	एक दुई जना मात्र हिँड्न हुने सानो बाटो
	गाईका ससाना बाछाबाछीलाई प्यारो गरेर भनिने शब्द

२. **दिइएका शब्दसँग मिल्ने अनुप्रासयुक्त शब्द पाठबाट खोज्नुहोस् :**

रामा, शिखर, हेर्लान्, होला, हिलाएर, ढाक्ला, ध्वनि, पारी, हान्छ, छाप

३. **दिइएका शब्दको पर्यायवाची शब्द पाठबाट खोज्नुहोस् :**

चिसो, देउराली, तिरिन, टाकुरा, फूल, बाटो

४. **गीतमा प्रयोग भएका केही शब्द कथ्य रूपमा छन् । गीतमा लय मिलाउन यस्ता शब्दको प्रयोग गरिन्छ । ती शब्दको स्तरीय रूप दायाँतर्फ दिइएको छ । यस्तै अन्य शब्द खोजी स्तरीय रूपसमेत लेख्नुहोस् :**

कल्ले	=	कसले
नउरङ्गे	=	नौरङ्गे
चम्री	=	चौँरी
गोठालिनी	=	गोठाल्नी

बोध र अभिव्यक्ति

१. **दिइएको गति र यति व्यवस्थाको अनुसरण गरी 'हामीलाई बोलाउँछन् हिमचुली' कविता लय मिलाई वाचन गर्नुहोस् :**

४ अक्षर	४ अक्षर	४ अक्षर	२ अक्षर
हामीलाई	बोलाउँछन्	हिमचुली	राम्रा
उकालीमा	उचालिन्छन्	हल्का पाइला	हाम्रा

२. **उदाहरणमा देखाए जस्तै गरी दिइएका शब्दको अक्षर छुट्याएर शुद्ध उच्चारण गर्नुहोस् :**

जस्तै : सामलतुमल /सा.मल्.तु.मल्/

सुसेली, हिमचुली, शिखर, उक्लियौँला, मर्नैपर्छ

३. **कविताको पहिलो र अन्तिम श्लोक सुन्नुहोस् र तिनमा वर्णन गरिएका विषयका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।**

४. **'उनी सोध्लिन् .... खोज्नलाई' कवितांश सुन्नुहोस् र तिनमा उल्लेख गरिएका कामका बारेमा भन्नुहोस् ।**

५. **पाठका आधारमा हिमाली भेगको महत्त्वका बारेमा समूहमा छलफल गर्नुहोस् ।**

६. **दिइएको कवितांश पढी मौखिक उत्तर दिनुहोस् :**

उकालीको चिसो पानी अँजुलीले खाउँला
देउरालीको बिसौनीमा सुसेलीले गाउँला
वनभित्र ढुङ्गामाथि गाउलिन् गोठालिनी
गाईलाई बोलाउलिन् लाला, ओदी, निनी !

प्रश्नहरू

(क) माथिको कवितांशमा कस्तो परिवेशको चित्रण गरिएको छ ?

(ख) 'देउरालीको बिसौनीमा सुसेलीले गाउँला' यस कथनको तात्पर्य के हो ?

(ग) 'वनभित्र ढुङ्गामाथि गाउलिन् गोठालिनी' यस कथनलाई सामान्य पदक्रममा रूपान्तर गर्नुहोस् ।

(घ) गोठाल्नीले गाईलाई कसरी बोलाउँछिन् ?

७. **'टाकुरामा .... नउरङ्गे डाँफे' कवितांश पढी हिमाली भेगमा पाइने जनावर र बोटबिरुवाका बारेमा छोटो अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।**

८. **दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :**

मर्नैपर्छ भने पनि पर पुगी मरौँ
नझुक्ने यो हिमालमा किन झुकी मरौँ
जति चढ्यो उति बाँकी हिमचुली शिखर
नदेखेको कुरा हेर्ने हामीलाई रहर ।

प्रश्नहरू

(क) माथिको कवितांशमा नेपालीको कस्तो मानसिकताको चित्रण गरिएको छ ?

(ख) नेपालीले हिमचुलीबाट कस्तो प्रेरणा प्राप्त गरेका छन् ?

९. **'हामीलाई बोलाउँछन् हिमचुली' कवितामा कस्तो परिवेशको चित्रण गरिएको छ, दिइएका बुँदालाई समेत आधार बनाई समीक्षात्मक प्रतिक्रिया लेख्नुहोस् :**

(क) हिमचुलीको काखमा रहेको

(ख) सधैँ हराभरा भइरहने लेकको सेपिलो एवम् घना जङ्गलले सुशोभित

(ग) एकदुई जना मात्र हिँड्न मिल्ने सानो बाटो भएको

(घ) चिसो, मिठो र स्वच्छ पानी भएको

(ङ) धुपी र बुकी जस्ता बोटबिरुवा र घाँसपातले मनोहर देखिएको

(च) कस्तूरी र नौरङ्गे डाँफेको स्वतन्त्र उपस्थितिका कारण आकर्षक बनेको

(छ) जीविकाका लागि मानिसले भेडा र चौँरी पालन गर्नुका साथै हिमालका जडीबुटी सङ्कलन गर्ने गरेको

(ज) सधैँ नयाँ कुरा गर्न उत्सुक र समस्याबाट कहिले पछि नहट्ने साहसी नेपालीको बसोबास रहेको

(झ) हिमचुलीले मानिसलाई सफलताको शिखर चुम्न प्रेरित गरिरहेको

१०. **'हामीलाई बोलाउँछन् हिमचुली' कविताले दिएको सन्देश के हो, समीक्षात्मक उत्तर लेख्नुहोस् ।**

११. **दिइएको गजल पढ्नुहोस्, यसको संरचनाका बारेमा हेक्का राख्नुहोस् र आफूलाई मन पर्ने विषयमा एउटा गजलको रचना गर्नुहोस् :**

सुनेकै हो मैले

सुनेकै हो मैले पनि बुढापाकाबाट
मटुसम्म जाने बाटो हुन्छ आँखाबाट ।

हेर्दा तिम्रो आँखातिर थाहा मैले पाएँ
हिँड्दै रै'छु म त त्यहाँ पाखैपाखाबाट ।

यता हेर्दा उता हेर्छ्यौं, उता हेर्दा यता
जोगाउन मुटुलाई चोर डाँकाबाट ।

हृदयमा बस्नेसित भेट हुँदाखेरि
मौन आँखा बोल्छ कति चर्को भाकाबाट ।

माया जति खोजे पनि मन माहुरीले
निचोरिन्छ सधैँ सधैँ मह चाकाबाट ।

यति पनि नबुझ्नेलाई 'मनु' भन्नुपर्छ
बिउँझिएला कल्पनाको जब काखाबाट ।

मनु ब्राजाकी

१२. **दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको छोटो उत्तर दिनुहोस् :**

कविता विचार वा भावनाको लयबद्ध कलात्मक भाषिक अभिव्यक्ति हो । यसैले कविताको संरचनामा विचार वा भावना, लय र भाषा संरचकका रूपमा रहेका हुन्छन् । यी तीन संरचकमध्ये विचार वा भावना र भाषा साहित्यका अन्य विधा कथा, उपन्यास, निबन्ध आदिको संरचनामा पनि रहन्छन् । यसैले विचार एवम् भाषा कविता र अन्य विधाका साझा संरचक हुन् भने लय चाहिँ कवितामा मात्र रहने भएकाले यो कविताको विधा परिचायक संरचक हो । लयकै कारण कवितामा गेयात्मकता हुन्छ । लयकै आधारमा कविता गद्य कविता, पद्य कविता र लोक कविता गरी तीन प्रकारका छन् । गजल र गीत पनि पद्य कविताकै भेद हुन् । पद्य कविताको लघुरूप मुक्तक हो । पूर्वापर सन्दर्भबाट मुक्त र आफैँमा पूर्ण एउटा श्लोक पनि मुक्तक हो । प्रगीतात्मक हुने भएकाले यो पद्य कविताअन्तर्गत पर्छ । गद्य कविता मुक्त लयमा संरचित हुन्छ । यसमा पद्य कविताको जस्तो नियमित नभई स्वतन्त्र लय हुन्छ । पद्य कविता, गीत र गजल बद्धलयमा संरचित हुन्छन् । लोकगीत र लोककविता चाहिँ लोकलयमा संरचित विधा हुन् । पद्य कविता र गजलमा लयको काम छन्दले गरेको हुनाले यिनलाई छन्दोबद्ध कविता पनि भनिन्छ । गजलमा प्रयोग गरिने छन्दलाई बहर भनिन्छ । छन्द र बहरको ढाँचा फरक फरक हुने भएकाले पद्य कविता र गजलको संरचनामा भिन्नता हुन्छ ।

गजलमा दुई मिसरा वा पङ्क्ति मिलेर एउटा सेरको निर्माण हुन्छ । गजलमा पाँचदेखि एघारसम्म सेर हुन्छन् । माथिको गजलमा पनि छओटा सेर छन् । गजलमा आएको पहिलो सेरलाई मत्ला भनिन्छ । यसका दुवै मिसरा अन्त्यानुप्रासयुक्त हुन्छन् । माथिको गजलमा पहिलो सेरको पहिलो मिसरा 'बुढापाकाबाट' र दोस्रो मिसरा 'आँखाबाट' अन्त्यानुप्रासयुक्त छन् । यसप्रकार गजलको प्रथम सेर निर्माण भएपछि सेरकै छन्दअनुसार अन्य सेरको निर्माण गरिन्छ । गजलको अन्तिम सेरलाई मक्ता भनिन्छ र यसमा गजलकारले आफ्नो नाम वा उपनामको प्रयोग गर्न पनि सक्छ । माथिको गजलको अन्तिम मिसरामा गजलकारले आफ्नो उपनाम 'मनु' को प्रयोग गरेका छन् । गजलका सेरको निर्माणमा काफिया र रदिफको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । प्रत्येक सेरको दोस्रो मिसराको अन्तिम शब्दलाई रदिफ भनिन्छ । रदिफ एक शब्द वा त्यसभन्दा बढीको पनि हुन सक्छ । माथिको गजलमा प्रयुक्त 'बाट' रदिफ हो । रदिफ सबै सेरमा दोहोरिने भएकाले माथिको गजलमा रहेको 'बाट' पनि सबै सेरमा दोहोरिएको छ । काफिया भनेको अनुप्रास हो । गजलका प्रत्येक सेरको दोस्रो मिसरा हमकाफिया हुनुपर्छ । हमकाफिया भनेको अनुप्रासान्त हुनु हो । दोस्रो मिसरालाई अनुप्रासान्त बनाउनु नै काफियाको कार्य हो । काफिया भनेको रदिफको पूर्ववर्ती अन्त्यानुप्रासयुक्त शब्द हो । माथिको गजलमा प्रयुक्त अन्त्यानुप्रासयुक्त शब्द 'आँखा', 'पाखा', ' काखा', 'डाँका' 'भाका' 'चाका' काफिया हुन् ।

प्रश्नहरू

(क) कविता भनेको के हो ?

(ख) कविता र गजलमा के अन्तर छ ?

(ग) गजलका संरचक के के हुन् ?

(घ) गजलका प्रत्येक सेरको दोस्रो मिसरा कस्तो हुनुपर्छ ?

सुनाइ र बोलाइ

१. **सुनाइ पाठ ७ सुन्नुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :**

(क) 'म' पात्र कहाँ थिए ?

(अ) घरको आँगनमा (आ) मन्दिर परिसरमा

(इ) जीवनरूपी वनका बिचमा (ई) दोबाटाका बिचमा

(ख) 'म' पात्रले पूजा गर्ने ठाउँ कुन हो ?

(अ) वीरहरूको बलिदान भएको ठाउँ (आ) मानिसहरू भेला भएको ठाउँ

(इ) मन्दिर (ई) तीर्थ

(ग) 'म' पात्र के गर्न चाहन्छन् ?

(अ) दान (आ) धर्म

(इ) सेवा (ई) अध्ययन

२. सुनाइ पाठ ७ सुन्नुहोस् र त्यसमा 'म' पात्रले किन उद्योगीलाई साथी, साहसलाई साथ, विश्वलाई घर र हृदयलाई सहर भनेका हुन्, तर्कसहित आफ्नो प्रतिक्रिया व्यक्त गर्नुहोस् ।

भाषातत्त्व

१. दिइएको अनुच्छेदबाट उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द टिप्नुहोस् र तालिकामा देखाए जस्तै गरी उपसर्ग र आधार छुट्याउनुहोस् :

सुखी र समृद्ध जीवनका लागि सुस्वास्थ्य अपिरहार्य कुरा हो । समुचित आहारविहारबाट सुस्वास्थ्यको प्राप्ति हुन्छ । पूर्वीय संस्कृतिको के मान्यता छ भने आहार र विहारमा ध्यान दिने हो भने स्वास्थ्यको संरक्षण गर्न कठिनाइ हुँदैन । अहिले संसारमा जति पनि स्वास्थ्यसम्बन्धी सङ्कट देखा परेका छन् । ती सबै आहार र विहारमा समुचित ध्यान नदिनाका परिणाम हुन् । अहिले संसारभर फैलिएको कोरोना भाइरसको प्रकोप पनि आहारविहारमा गरिएको लापर्बाहीका कारण उत्पन्न भएको हो भन्ने विचार अधिकांश चिकित्सकको रहेको छ । विश्वस्वास्थ्य सङ्गठनका अनुसार कोरोनाको सङ्कट पनि जथाभावी आहारकै परिणति हो । यसैले स्वास्थ्य संरक्षणका लागि उपयुक्त र सन्तुलित आहारमा ध्यान दिनु अत्यावश्यक छ । सन्तुलित आहारमा ध्यान दिनु भनेकै रोग लाग्नुभन्दा पूर्व सचेत हुनु हो । रोग लागेर उपचार गर्नुभन्दा पहिले नै सचेत बनेर रोग लाग्न नदिनु नै बुद्धिमत्ता हो । रोग लागिसकेपछिको स्थिति कति विकराल हुन्छ भन्ने बारेमा अहिले हामी सम्पूर्णतः परिचित भएका छौँ । अहिले विश्वव्यापी रूपमा देखिएको कोरोना सङ्कटबाट एकातिर विकासका काम अवरुद्ध भएका छन् भने अर्कोतिर देशको सञ्चित अर्थराशि पनि विकास कार्यमा प्रयोग नभई रोग निराकरणमा उपयोग गरिएको छ । यसैले स्वास्थ्य प्रतिकूल हुनु भनेको जीवन पीडादायी हुनुका साथै विकास र समृद्धिमा समेत अवरोध पुग्नु हो ।

उदाहरण

उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द	उपसर्ग	आधार
अत्यावश्यक	अति	आवश्यक
अधिकार	अधि	कार

२. भाषातत्त्वअन्तर्गत १ को अनुच्छेदमा प्रयुक्त 'सम्' उपसर्ग लागेर बनेका शब्द 'सङ्गठन, सञ्चित, सन्तुलित, सम्बन्धी, संरक्षण' को निर्माण प्रक्रिया तलको आरेखमा दिइएको छ । शब्दकोश हेरी 'सम्' उपसर्ग लागेर बनेका अन्य दशओटा शब्द टिप्नुहोस् र तिनको निर्माण प्रक्रिया पनि देखाउनुहोस् :

उपसर्ग + आधार = व्युत्पन्न शब्द

गठन → सङ्गठन

चित → सञ्चित

सम्

तुलित सन्तुलित

बन्धित → सम्बन्धित

रक्षण → संरक्षण

३. दिइएको तालिकाको बायाँतर्फ उपसर्ग दिइएका छन् र दायाँतर्फ आधार शब्द दिइएका छन् । प्रत्येक आधार शब्दमा एउटा एउटा उपसर्ग संयोजन गरेर नयाँ शब्द बनाउनुहोस् :

उपसर्ग	आधार
अनु, अव, निस्, निर्, परि, अति, सु, अधि, प्रति, दुस्, दुर्, वि, सम्, उत्, अनु	गमन, नति, छल, ईक्षण, ईक्षा, अधिक, आगत, आगमन, एक, चिन्ता, आशय, ज्ञान, देश, नत, छेद

४. आधारमा उपसर्ग र प्रत्ययको संयोजन भई बनेका शब्दमा आधारको अर्थ मुख्य रूपमा रहेको हुन्छ । उपसर्गबाट बनेका कतिपय शब्दमा चाहिँ आधारले दिने अर्थ पूर्ण रूपमा परिवर्तन भएको हुन्छ । यस्ता केही शब्द तलको तालिकामा दिइएका छन् । शब्दकोशको सहयोग लिई यस्तै अन्य पाँचओटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द टिप्नुहोस् :

उपसर्ग	अर्थ	आधार	अर्थ	व्युत्पन्न शब्द	अर्थ
आ	सबैतिर	हार	पराजय, माला	आहार	खाने कुरो, ल्याउने काम
वि	विशेष, विपरीत	हार	पराजय, माला	विहार	घुमफिर
प्र	प्रख्यात, धेरै	हार	पराजय, माला	प्रहार	हनाइ, हिर्काइ
सम्	राम्रो	हार	पराजय, माला	संहार	नाश, ध्वंस

५. **दिइएको अनुच्छेदबाट प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द टिप्नुहोस् र तालिकामा देखाए जस्तै गरी आधार र प्रत्यय छुट्याउनुहोस् :**

कुनै पनि देशको मुख्य परिचायक तत्त्व भनेको संस्कृति हो । नेपाल पनि आफ्नै संस्कृतिका कारण विश्वमा सबैतिर चिनिएको छ । नेपाल बहुजातीय र बहुसांस्कृतिक देश हो । नेपालमा बसोबास गर्ने सबै जातिका आआफ्नै संस्कृति छन् । खस, नेवार, राई, गुरुङ, तामाङलगायत सबै जातिका आआफ्नै संस्कृति छन् । सर्वप्राचीन वैदिक संस्कृतिको आधारभूमि र संसारमै लोकप्रिय बनेको बौद्ध संस्कृतिको उद्गमस्थल नेपाल नै हो । नेपाली संस्कृतिमा ममात्र खाऊँ, ममात्र लाऊँको स्वार्थी भावना नभई सबै निरोगी, र खुसी होउन् अनि सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउन् भन्ने भाव रहेको छ । नेपालमा रहेका सबै जातिका संस्कृतिको साझा विशेषता चाहिँ प्रकृतिलाई कुनै न कुनै रूपमा पूजा गर्नु हो । यस्तै आमाबुबा, पाहुना र गुरुलाई देवता मान्ने संस्कृति नेपालको साझा संस्कृति हो । यसरी नेपाली संस्कृतिका उत्कृष्ट विशेषता हुँदाहुँदै पनि यसमा केही विकृति पनि देखिन थालेका छन् । निष्क्रियता, हिंसा, चोरी, दुर्व्यसन, शोषण र भ्रष्टाचार विकृति हुन् । यस्ता विकृतिबाट मानिसमा ठगाहा, मिचाहा, हेपाहा, चुसाहा र लुटाहा प्रवृत्तिको विकास हुन्छ । यस्ता प्रवृत्ति भएका मान्छे निष्क्रिय, हिंस्रक, निर्दयी, शोषक र घमन्डी हुन्छन् । पियक्कड मान्छेले आफूलाई जतिसुकै बुझक्कड ठाने पनि तिनीहरू प्रायः भुलक्कड नै हुने भए झैँ विकृतिमा रमाउने मानिस पनि समाजमा वन्दनीय, आदरणीय र स्मरणीय बन्न सक्दैनन् । यस्ता व्यक्तिमध्ये कोही कोही आर्थिक रूपमा समृद्ध र सुखी होलान् तर 'विकृतिमा रमाउनेको हुन्छ सधैँ दुर्गति' भने झैँ अरूलाई ठगेर एवम् दुःख दिएर कमाएको धनसम्पत्ति विविध कारणवश नष्ट हुन्छ । अन्ततः यिनीहरू फिरन्ते र मगन्ते जीवन जिउन बाध्य हुन्छन् । निष्क्रिय जीवन जिउनेको त प्रगतिको सम्भावना नै रहँदैन । यसैले संस्कृति उन्नतिको सूचक हो भने विकृति अवनतिको कारक हो ।

उदाहरण

प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द	आधार	प्रत्यय
स्मरणीय	स्मृ	अनीय
भुलक्कड	भुल्	अक्कड

६. **तलको तालिकाको बायाँतर्फ धातु र शब्द दिइएका छन् र दायाँतर्फ प्रत्यय दिइएका छन् । प्रत्येक धातु र शब्दबाट एउटा एउटा प्रत्यय संयोजन गरेर कृदन्त व्युत्पन्न र तद्धितान्त व्युत्पन्न शब्द बनाउनुहोस् :**

धातु र शब्द	प्रत्यय
दृश्, सृज्, गम्, स्मृ, श्रु, नी, नम्, वच्, नृत्	अक, ति, तव्य, अनीय, अन, त, ता, य,
दिन, स्वर्ण, ग्राम, दिवस, राष्ट्र, विशेष, सुन्दर, महत्, गुरु, वाक्	इक, इम, ईन, ईय, इय, तः, य, ता, अ, मय

७. **दिइएको अनुच्छेदबाट सन्धियुक्त व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको सन्धि विच्छेद गर्नुहोस् :**

प्रत्येक मानिसले सदाचारमा रही सदैव सज्जन मानिसको सन्देशलाई मनन गर्नुपर्छ । उनीहरूको व्यवहारको अनुसरण गर्नुपर्छ, निष्क्रियता र निराशालाई त्यागी निष्काम भावनाले निरन्तर देशको विकासका लागि समर्पित हुनुपर्छ । जीवनमा व्यायाम र विश्रामको सन्तुलन हुनुपर्छ भन्ने कुरा चाहिँ बिर्सनुहुँदैन । जो जीवनका अत्यधिक क्षणमा परीक्षित सङ्कल्पका साथ आफ्नो उद्देश्य प्राप्तिमा तल्लीन हुन्छ ऊ नै सफलताको शिखर चुम्न सफल हुन्छ ।

८. **शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :**

म गतहप्ता भृकुटिमण्डप्मा विज्ञान् प्रदर्शनी हेर्न गएँ । त्यहाँ धेरै किसिम्का कम्प्युटर्, ल्याप्पटप् र मोबाइल्हरू राखिएका थिए । त्यस् प्रर्दर्शनीमा भर्खर कक्षा दश पूरा गरेर एघारमा पढदै गरेका विद्यार्थीदेखि एम्. ए र पिएच्.डी गरेका प्राध्यापकहरू समेत् आएका थिए । त्यहाँ इज्जत्दार, इमान्दार, जमिन्दार, लेखन्दास सबैको जमघट एक ठाउँमा भएको देखेर म दङग परेँ । मान्छेहरूले खचाखच् भरिएको त्यस प्रदर्शनी स्थलबाट एउटा ल्याप्टप किनेर सरासर् घर फर्के ।

सिर्जना र परियोजना कार्य

१. **दिइएका कविता र गीत पढ्नुहोस् । लय र संरचनाका दृष्टिले यिनमा रहेका भिन्नताका बारेमा हेक्का राख्नुहोस् र यीमध्ये आफूलाई मन पर्ने लयमा कुनै विषयमा एउटा कविता वा गीतको रचना गर्नुहोस् :**

(क) **मुक्तलय**

तराईको फाँट जस्तै
फराकिलो बनाइदिऊँ
मानिसको छाती
सगरमाथा जस्तै उच्च बनाइदिऊँ

नेपालको सिर
ज्ञान विज्ञानको माटाले
भरिपूर्ण बनाइदिऊँ
मानिसहरूको मस्तिष्क
र त्यहीँबाट उमारौँ
समानताको बिरुवा
विकास गरौँ
मानव समाजको विभेदरहित अध्याय ।

भैरवी भूगोल

(ख) **बद्धलय**

ठुलाको सानाको रतिभर कुनै भेद नगरी
स्वयम् निःस्वार्थी भई अमृत सबमा शीतल भरी
उदाएको देख्दा अमृतकर निलो गगनमा
घुम्यो अर्कै छाया उस बखत मेरा नयनमा ।

कविशिरोमणि लेखनाथ पौड्याल

(ग) **लोकलय**

पारि जाँदा मन वारि देउरालीमा राख
पाखुरामा पहराको बल बोकी राख
मर्स्याङ्दीको बारीभरि सिप रोप्नुपर्छ
टारीभरि बारीभरि सिप रोप्नुपर्छ ।

क्षेत्रप्रताप अधिकारी

२. **पुस्तकालय वा सामाजिक सञ्जालबाट कुनै एउटा मुक्तक/गीत/पद्य कविता/गद्य कविता सङ्कलन गरी कक्षामा सुनाउनुहोस् र तिनको संरचना र लयका बारेमा छलफल गर्नुहोस् ।**